

Varför kollapsade Sovjetunionen och vad kan vi lära?

I dagarna är det 20 år sedan Sovjetunionens kollaps. Ett land blev 15 länder. Ett imperialistiskt imperium föll samman. Kommunismens lögn blev avslöjad. Den socialistiska ekonomins systemfel ledde till bankrutt.

Vi som växte upp i Sverige under kalla krigets dagar - och under den socialdemokratiska hegemonin - fick lära oss att den stora skillnaden var att östblocket hade en annan ekonomisk politik än det kapitalistiska USA. Men det var inte den avgörande skillnaden. Det handlade ytterst om frihet, sanning och människovärde – även i den ekonomiska politiken.

Detta insåg både **Ronald Reagan** och **Margaret Thatcher**. Men det gjorde även **Vaclav Havel** som nyligen avled. Han såg kommunistsystemets moraliska kollaps som avgörande. Ideologin var osann och kränkte människovärdet. Havel talade om vikten av personligt ansvar, en individuell moralisk hållning, ett liv i sanning där värden är baserade på något (Någon) bortom oss själva. Han sa: *”Vetenskap, teknologi, expertis, och professionellt agerande är inte tillräckliga. Det krävs något mer. För enkelhetens skull kan det kallas Anden.”* Han talade om behovet av att samhällsbygget har en metafysisk grund, *”hos Gud”*.

Utan gemensamma andliga värden och ansvarstagande - det räcker inte med rättigheter – fungerar inte lagar, demokratiskt valda regeringar eller marknadsekonomi. Demokratiska processer utan respekt för mänskliga fri och rättigheter skapar förr eller senare hel eller halv-diktaturer.

Påven Johannes Paulus ansåg att kommunismen var sekularismens misslyckande. Man kunde inte leverera materiell framgång för man förkastade sanningen om människan; hennes ursprung, värde och rättigheter.

Kommunismens system var byggt på lögn, och glasnost var likt solens varma strålar som fick de kommunistiska politruk-trollen i både öst och väst att krackelera.

Nikolai Ryzhkov, som var Gorbatsjovs premiärminister, sa 1985 att Sovjetunionens moraliska tillstånd var det värsta utav allt: *”Vi stjälar, vi mutar, vi ljugar i rapporter, i tidningar, från talarstolar och vi ger varandra medaljer. Allt detta sker på alla nivåer.”*

Gorbatsjov menade att Sovjetunionen led nederlag inte bara ekonomiskt och socialt, utan även kulturellt, för man respekterade inte människor, deras värdighet och frihet, man förtryckte dem både andligt och politiskt.

Givetvis fanns det även andra bidragande faktorer till Sovjetunionens kollaps, som fallande oljepriser och kapprustningen. Men det går inte att förstå kollapsen om man inte inser betydelsen av sanning, frihet och människovärde, grundade i Någon bortom oss själva. Den sovjetiska kolossen och dess satelliter stod på förtryckets, lögnens och människoföraktets lerfötter.

Så vad kan vi lära? Ett par korta iakttagelser:

Människan får aldrig behandlas som en produkt som utvecklats genom materia och slump under en lång tid. Detta var kommunismens tro och detta är det vanliga synsättet även i Sverige. Men detta skapar ingen hållbar grund för respekt för människoliv. Medborgarna blir då bara medel för den övergripande ideologin, de ofödda barnen blir hinder för den egna lyckan eller gamla och sjuka ses som en belastning på samhällsekonomin. Det är samma slags människosyn och människoförakt som kommer i dager.

Vidare kan man inte njuta frukterna av ett träd vars rötter man huggit av. I Väst njuter vi fortfarande frukterna av den judiskt-kristna etiken i form av tämligen fungerande välfärdsamhällen i demokratier med långtgående mänskliga fri- och rättigheter.

Men Europas skakiga framtid hänger inte på Euron i första hand. Utan det handlar om samma saker som Gorbatjov, Havel, påven Johannes Paulus och många andra insåg: ett samhällssystem byggt på förakt för människan, särskilt i livets randområden, undergräver sin egen existens.

Havel påpekade helt riktigt: den sekulära ateismen är livsfarlig för både människor och samhällen. Den "*första ateistiska civilisationen*" har skapat det blodigaste århundradet i historien.

Havel varnade västvärlden och sa att rösträtt, yttrandefrihet och privat ägande är bara instrument som kan möjliggöra men inte garantera människovärde, frihet och ansvar. Han återkom ofta till kristna värden som basen, något som måste överföras från generation till generation.

Utan dylika värden får vi ett samhälle som riskerar att stå på lerbötar.

Mats Tunehag

December 2011